

Introïtustekst: uit Genesis 27 en 32

27: En Esau koesterde wrok tegen Jakob om de zegen, waarmede zijn vader hem gezegend had, en Esau zei bij zichzelf: het duurt niet lang meer, of mijn vader zal sterven, dan zal ik mijn broeder Jakob doden.

32: Toen werd Jakob zeer bevreesd en hij verdeelde het volk dat bij hem was, en al het vee, in twee groepen. Want hij dacht: Indien Esau op de ene groep afkomt en die verslaat, dan kan de groep die overblijft, ontkomen. Toen zei Jakob: O God van mijn vader Abraham en God van mijn vader Isaak, red mij toch uit de hand van mijn broeder, uit de hand van Esau, want ik ben bevreesd voor hem: misschien zal hij komen en mij verslaan.

Toen nam hij van alles wat hij had een geschenk voor zijn broeder Esau: een paar kudde dieren, die hij onder de hoede van zijn slaven stelde, en hij zei tot hen: Trekt voor mij uit en laat ruimte tussen de verschillende kudden. Als mijn broeder Esau u ontmoet en u vraagt: van wie zijt gij? en waarheen gaat gij? en van wie is dat vee daar voor u uit? zeg dan: van uw knecht, van Jakob; dit is een geschenk, gezonden aan mijn heer, aan Esau, en zie, hij komt ook zelf achter ons aan.

Jakob dacht namelijk: Laat ik hem verzoenen met het geschenk dat voor mij uitgaat, en daarna wil ik zijn aangezicht zien; misschien zal hij mij goedgunstig zijn.

Lezing: uit Leviticus 16 (Bijbel in Gewone taal)

Aäron moet een jonge stier meenemen voor het offer waarmee zijn eigen fouten goedge maakt worden. En een ram voor het offer dat helemaal verbrand moet worden. 5 Ook moet hij twee bokken meenemen voor het offer waarmee de fouten van de Israëlieten goedge maakt worden. En een tweede ram voor het offer dat helemaal verbrand moet worden.

6 Aäron moet eerst de stier offeren om zijn eigen fouten goed te maken. Zo zorgt hij ervoor dat alles weer goed is tussen mij en hem, en tussen mij en zijn familie.

7 Daarna moet hij de twee bokken naar de ingang van de heilige tent brengen, naar het grote altaar.

8 Daar moet hij loten om te beslissen welke bok voor mij is, en welke bok het reinigingsoffer.

9 De bok die voor mij is, is een offer waarmee de fouten van de Israëlieten goedge maakt worden.

10 De andere bok moet levend bij het grote altaar blijven staan.

14 Dan moet Aäron wat bloed van de stier en de bok nemen. Dat moet hij op het deksel met de twee engelen druppelen. Ook moet hij zeven keer wat bloed druppelen op de grond voor de heilige kist.

16Zo zorgt hij ervoor dat de heilige ruimte weer rein wordt. Want die is onrein geworden door alle fouten en zonden van de Israëlieten. Ook de rest van de heilige tent moet hij weer rein maken. Want de tent staat midden tussen de Israëlieten, en zij zijn onrein.

20Als alles weer rein is, moet Aäron de nog levende bok laten halen.

21Hij moet allebei zijn handen op de kop van de bok leggen. En hij moet hardop zeggen wat de Israëlieten verkeerd gedaan hebben. Al hun fouten en zonden moet hij noemen. Op die manier legt hij alle fouten van het volk op de kop van de bok. Daarna moet de bok naar de woestijn gebracht worden. Dat moet iemand doen die daar speciaal voor aangewezen is.

22Zo neemt de bok alle fouten van de Israëlieten mee naar de woestijn, waar geen mensen wonen.

Als de bok vrijgelaten is in de woestijn, 23moet Aäron weer naar buiten gaan en twee rammen offeren die helemaal verbrand moeten worden. Met die offers zorgt hij ervoor dat het weer goed is tussen mij en hem, en tussen mij en het volk

OVERWEGING

Verzoening, wat roept dat woord bij u op?

Komt er dan meteen een voorbeeld boven van een gebeurtenis of een persoon waarmee u zich ooit verzoend heeft? Een goed gevoel....

Of denkt u in eerste instantie aan een worsteling over iemand of iets waarmee u zich niet heeft kunnen verzoenen? Een minder goed gevoel.

Hoe kan je verbroken vriendschappen helen, gekwetste liefde herwinnen, weer vertrouwen krijgen in elkaar? Lukt het om zelf een eerste stap te zetten, een gebaar te maken, excuses aan te bieden, zonder dat het een goedkoop goedmakertje wordt.

Of vinden we dat de ander de eerste stap moet zetten? Staat dat verzoening in de weg?

In de kerk kennen we niet een ritueel om ons met een ander te verzoenen. Er is de biecht in de katholieke kerk, in sommige kerken wordt elke week een schuldbelijdenis uitgesproken en we kunnen bidden om vergeving. Dan richten we ons niet tot een mens, maar tot God, over iets wat we fout hebben gedaan, een besef dat we zondig zijn, dat schuldbesef, is dat typisch christelijk?

In de Heidelbergse catechismus staat dat de mens geheel en al onbekwaam is tot iets goeds, en geneigd tot alle kwaad. Dat is een pessimistisch mensbeeld, de mens is ten diepste niet goed, maar kwaad.

De kerk preekt dan dat je gered kan worden als je tot geloof komt, in Jezus, in God.

Wat dat precies betekent is weinig concreet: gered worden door geloof.

In het jodendom is er een ander, meer optimistisch mensbeeld: de mens is geschapen naar het beeld van God, met in elk mens een goede en een kwade neiging, dat is met de schepping gegeven. De levensopdracht is om het goede na te streven en af te zien van het kwade.

Maimonides, een joodse geleerde uit de Middeleeuwen, benadrukt dat de mens vrij kan kiezen, ons leven is niet voorbestemd, elk mens kan kiezen tussen de goede en de slechte weg. Dat is de essentie van de hele Thora, alle wetten: keer op keer, ook na een overtreding, kan de mens kiezen welke weg hij verder gaat. Dat is de kern van de joodse traditie: blijven leren hoe je de geboden na kunt leven, hoe je ze, ook in onze tijd, kunt interpreteren.

Zoals Jezus dat ook al deed, met mensen in gesprek gaan over wat de geboden in de praktijk betekenen.

Een goed mens is dan iemand die leeft naar de geboden, of hij nou in God gelooft, of niet, dat is in het jodendom minder belangrijk. Dat is een groot verschil met het christendom, daar leeft het idee van gered worden door het geloof.

Hoe speelt verzoening een rol in deze tradities?

Het bijbelse begrip verzoening, het Hebreeuwse kippoer of kappara, komt uit de wereld van het recht, en dan gaat het om herstel van een door een misdaad verstoord evenwicht. De regel: oog om oog, tand om tand leert ons dat de straf nooit zwaarder mag zijn dan het misdrijf.

Je hoeft niet altijd met gelijke munt terug te betalen, je kunt ook het evenwicht herstellen door een offer te brengen. Zoals dat in onze rechtspraak ook gebeurt: na een diefstal of misdrijf volgt een boete of gevangenisstraf. In bijbelse tijden was dat een vervangend offer, losgeld of zoenoffer genoemd, kofer, van kapar. Zelfde woord.

Zoals in het verhaal van Jakob, die zijn vader Izaäk en broer Ezau bedrogen heeft met het eerstgeboorterecht en de zegen. Dan zweert Ezau wraak en wil zijn broer doden zodra hun vader overleden is. Jakob vlucht naar zijn oom Laban, waar hij een nieuw leven opbouwt, met vrouwen, kinderen en een almaar groeiende veestapel.

Dan komt het moment dat hij terugkeert en zijn broer Ezau wil ontmoeten, dan zegt Jakob: laat ik zijn aangezicht verzoenen met een geschenk dat voor mij uitgaat.

Een zoenoffer, en zo gebeurt het ook: Ezau aanvaardt de geschenken en ziet af van zijn wraak. De broers verzoenen zich met elkaar.

De verzoening met God gebeurt ook met zoenoffers.

In Leviticus wordt beschreven hoe dierenbloed verzoening brengt voor Aäron en zijn huis, en voor het volk. Het bloed wordt gesprendeld op de deksel van de ark, waar de tien woorden in bewaard worden, zo wordt het evenwicht hersteld tussen God en het volk.

Een ander bokje wordt met alle zonden van het volk als het ware op zijn nek, de woestijn in gestuurd. Het volk kan dan weer met een schone lei beginnen. Dat gebeurde elk jaar opnieuw, een ritueel geleid door de hogepriester, die als enige bij de ark met de tien geboden mocht komen, midden in het hart van de tempel. Dierenbloed als zoenoffer aan God, om wat mensen misdaan hebben.

In het christendom is dat zoenoffer de dood van Jezus geworden.

Dat wordt in het Nieuwe Testament de hogepriesterlijke dienst van Jezus genoemd. Niet meer het bloed van een bokje, bij Jezus is zijn eigen bloed het zoenoffer.

Zo heeft God zich verzoend met de wereld door zijn eniggeboren zoon.

Dat is een eenmalige gebeurtenis, die hoeft nooit meer herhaald te worden.

Dus geen jaarlijks ritueel in het christendom, dat hoeft niet, want onze zonden zijn voor eens en altijd verzoend, althans, voor iedereen die tot geloof komt, geloof dat Jezus voor onze zonden is gestorven.

Daarmee is de traditionele christelijke verzoeningsleer echt iets anders geworden dan verzoening in de joodse traditie.

Christendom en jodendom, zijn pas in de tweede eeuw uit elkaar gegaan, toen pas werd het christendom een aparte religie, met een andere leer, andere feesten en andere rituelen, geen grote verzoendag.

Het jodendom veranderde in die tijd ook, want de tempel was verwoest, en daardoor konden er geen offers meer worden gebracht. Dus ook het ritueel van Yom Kippoer, met die twee bokjes, kon niet meer uitgevoerd worden, want er is geen tempel meer.

Het rabbijnse jodendom ontstond, en er kwam een andere invulling van de Grote Verzoendag. De dag valt tien dagen na het joods nieuwjaar. Die tien dagen zijn bedoeld om de tijd te nemen voor bezinning om terug te kijken op afgelopen jaar en alles onder ogen te zien: met wie heb ik nog iets uit te praten of goed te maken?

Wat ik gedaan heb, wat onverzoend bleef, wat ik gezegd heb, al het beschamende.

Die tien dagen worden heel serieus genomen, het worden de huiveringwekkende dagen genoemd, waarin je probeert om met jezelf en anderen in het reine te komen.

Pas daarna is het tijd om je te verzoenen met God op de feestdag Yom Kippoer, Grote Verzoendag.

Dan wordt het boek gesloten en kan er een nieuw begin zijn. Net als met dat bokje dat de woestijn in wordt gestuurd: het volk kan met een schone lei beginnen.

Iedereen weet natuurlijk: het gaat ook komend jaar niet altijd lukken, we zullen opnieuw fouten maken en beloftes niet nakomen, we zijn feilbaar. Daar is zelfs een lied over, Kol Nidrei heet het, waarin erkend wordt dat we niet onfeilbaar zijn.

Op Grote Verzoendag, het feest na de tien huiveringwekkende dagen, wordt de last van schuld uit het verleden weg genomen, om vol goede moed een nieuwe start te maken.

Het lijkt mij een hele opgave om elk jaar schoon schip te maken en in tien dagen met iedereen in het reine te komen. Soms is er echt meer tijd nodig om bitterheid of woede weg te laten vloeien. Of om je eigen schuld daadwerkelijk onder ogen te zien. Bij Jakob en Ezau gingen er ook jaren overheen voor Jakob naar zijn broer terug ging.

Maar het heeft iets moois: elk jaar een vaste periode waarin je in ieder geval bewust stil staat bij alles wat nog niet verzoend is.

En een afweging maken: kan ik een eerste stap zetten? Een gebaar maken? Niet een simpel sorry, maar een proces in een eerlijke confrontatie met onze eigen zwakte en schuld, de bereidheid daarvoor verantwoordelijkheid te dragen, vanuit het besef hoe kwetsbaar we zijn voor mislukkingen.

Wezenlijk in het proces van verzoening is de erkenning van de pijn van de ander, dat weet u ook: als iemand oprecht zegt “het spijt me”, dan helpt dat.

Publieke excuses kunnen ook helpen: als kerken, instanties of overheid ze maken voor wat er in hun naam misdaan is. Erkenning van het leed: we zien dat bij de dood van Epstein, dat de slachtoffers het verschrikkelijk vinden dat hij niet terecht zal staan.

Ook voor historische fouten kunnen excuses worden gemaakt: voor de slavernij, de troostmeisjes of de treinen naar concentratiekampen.

In het groot en in het klein, is erkenning voor de pijn van de ander belangrijk.

Ik kan me voorstellen dat in joodse kringen die tien dagen ook ruimte geven: je weet dat iedereen juist in die tijd worstelt met wat nog niet uitgepraat is.

Misschien geeft dat een opening om naar iemand toe te stappen om het goed te maken vóór je samen Grote Verzoendag gaat vieren.

In de synagoge wordt op Grote Verzoendag het verhaal van Jona gelezen. Daarin wordt verteld dat God van plan is de heidense stad Ninevé te vernietigen vanwege het kwaad dat daar gebeurt. Maar als de inwoners zich omkeren en boete doen, ziet God er van af, hij spaart hun leven en de stad.

Want God verlangt niet de dood van een zondaar, of het nou een heiden is, in Ninevé, of een jood, God wil dat de mens zich omkeert van het kwaad, een weg van vernieuwing en verzoening.

Toen de inwoners van Ninevé omkeer deden, zag God af van het kwaad dat hij hen wilde doen.

Toen Jakob een zoenoffer aanbood aan zijn broer, zag Ezau af van de wraak die hij gezworen had.

Dat is de essentie van verzoening: omkeer, met een schone lei beginnen, excuses maken, het verleden achter je laten, streven naar het goede en afzien van het kwade.

Keer op keer, dag na dag.

Is het niet jammer dat wij dat niet kennen: een vaste periode waarin we allemaal bezig zijn met wat onverzoend is, wat gezegd of gedaan is, wat ongezegd bleef.

Een periode waarin we proberen om met onszelf en elkaar in het reine te komen.

Ja, die tien huiveringwekkende dagen lijken mij wel een uitdaging, om te voorkomen dat we blijven uitstellen om dingen met elkaar uit te praten.

God om verzoening vragen kan alleen als we het bijgelegd hebben met mensen om ons heen, want:

Hoe kan een mens die woede koestert tegen een ander, bij de Eeuwige om verzoening vragen?

(Jesus Sirach 28: 3).

Zo zijn er tien dagen vóór Grote Verzoendag, om de ander aan te kunnen kijken en daarna aan God te vragen: al het beschamende, neem het van mij.

Een nieuw begin, een schone lei – laten we elkaar die kans geven.

Amen.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl